

Historieglimt 195

Trondhjemssjømann som slave 1769-1772

Lenge var røverstatene på nordkysten av Afrika, Barbaresk-statene, en fare for internasjonal skipsfart. Mange norske sjøfolk havnet der som slaver. I nyere historieforskning er det kalt hvit slavehandel og har vakt stor interesse. Mye kan finnes på nettet under hvite slaver. Sjørøvere fra Algerie, Marokko, Tripolis (Libya) og Tunis herjet på havet og også på kystene av Europa i over tre hundre år. I 1625 ble tusen mennesker fanget i kystbyer i Cornwall og ellers i England. I 1629 ble tretti kvinner røvet på Færøyene. Fra Reykjavik ble fire hundre bortført. De fleste var likevel sjøfolk som ble fanget til sjøs og skipene tatt som priser og solgt. Det var menneskene som bragte størst inntekt. I Nord-Afrika var det store slavemarkeder for europeiske fanger. De var attraktive fordi de hadde ferdigheter og kunnskaper det var bruk for. Hvite kvinner stod høyt i kurs. I 1715 var antallet dansk-norske fanger så stort at kong Fredrik IV opprettet en slavekasse til underhold og frikjøp av slaver fra muhammedanerne.

Kulturhistorisk museum ved Universitetet i Oslo har hatt en utstilling om hvit slavehandel. Slavene ble svært viktig for Barbaresk-statenes økonomi. De fikk store summer fra stater som betalte for at deres skip skulle få seile i fred. Andre kjøpte slaver fri for store summer. Danskekongen gav 4-500 riksdaler for en matros og det dobbelte for en kaptein. Flere bøker er kommet på ulike språk. I England kom Giles Milton, *White Gold. The Extraordinary Story of Thomas Pellow and North Africa's One Million European Slaves*. På norsk har Vetle Lid Larssen skrevet «1001 natt. Den ukjente historie om to norske slaver i Alger». De to norske er bergenseren Christian Børs og trondhjemmeren Niels Moss. Vi skal se litt nærmere på Moss, men la oss som snarest møte den andre. Han ble etter hvert en betrodd tjener hos kongen av Algier, nemlig hans kaffeskjenker. Som munnskjenk drakk han først av kaffen for å kontrollere at den ikke var forgiftet. Kanskje hadde han gått over til Islam for å slippe de harde slavekårene. Det er mange eksempler på slik overgang. Noen lot seg oppta helt i samfunnet. Slike svenske slaver har gjort at slektsnavnet Suede fremdeles lever i området!

Vår mann er Niels Nielsen Moss. Han ble født i Trondhjem i 1743. Året etter at han kom hjem fikk han trykt en bok om sine opplevelse: *De Medfarendes Skiæbne paa Skibet Jomfrue Christina*. 26 år gammel dro han med snauvskipet Jomfrue Christina den 7. september 1769 ut fra hjembyen. Kapteinen var Hans Thode Gram. Rederne var Frederik Collin, hans bror Nils Krog Collin og Andreas Chr. Friedlieb. Mannskapet var på ni mann pluss en passasjer Jacob Collin, som skulle til Lisboa. De seilte vest av Skottland og Irland og passerte 10. oktober Kapp Finisterre. Ved de små Berlengaøyene utenfor Lisboa ble de oppbragt av et røverfartøy. De ble tatt ved overraskelse og alt skjedde uten blodutgydelse. De trodde skipet var tyrkisk og at de skulle bli berget ved sitt tyrkiske pass, men båten var fra Algier! Moss kaller røvermannskapene for

«Tyrker og Mohrer». Ombord i skipet møtte de andre fanger, en gruppe Københavner-sjømenn. Skipet som vår Niels var ombord på, krysset videre for å ta flere fanger. De krysset særlig utenfor Nauvet, Sundet, som er hans navn på stredet ved Gibraltar. Først den 4. november kom fangene til byen Algier som boka gir oss mye kunnskap om.

Fangene ble først fremstilt for den tyrkiske admiralen som de kristne fangene var underlagt. De havnet i byens fengsel for slaver. Det ble smidd fotlenker med ankeljern til dem alle. Alt de eide var røvet av mannskapet på røverskipet og solgt til høystbydende. De fikk tynne, enkle og temmelig slitte fangeklær. Snart gikk veien til slavemarkedet der europeerne ble fremstilt for salg. De som ikke ble solgt, slik som vår Niels, ble ført tilbake til fengselet. De gikk i tjeneste som bygningsarbeidere. Det var særlig arbeid med stein og tømmer til forsterkning av byens befestninger. Niels befant seg i fangehuset sammen med 300 til 400 kristne fanger, flest spanioler, som slet i det samme arbeidet. Den 2. og 3. juli 1770 kom en dansk krigsflåte på elleve skip til Algier. De begynte å beskytte og bombardere byen for å befri slavene. Ildgivningen startet klokken fire på 6. juli. Den fortsatte helt til 15. juli, men da måtte krigsskipene fortrekke til Port Mahon på Minorca for å reparere. I mellomtiden var byen reparert og forsterket slik at det neste angrepet ble mindre effektivt og måtte oppgis.

Niels forteller mye interessant om byen og de politiske forholdene der. Det var tyrkiske okkupanter som hadde makten, men folk fra mange nasjoner bodde der. Han nevner særlig jøder, som var forvist fra Spania, og berber og negre. Fangene visste at det var danske forhandlere som arbeidet for å frikjøpe dem. Endelig den 30. mai 1772 slo frihetens klokke. Av de 41 mann som kom sammen til byen Algier, ble 39 frikjøpt etter to år, syv måneder og 18 dager. To hadde omkommet i en fallulykke under arbeid. Niels forteller at to av hans Trondhjemskamerater var hustjenere hos kongen og at skipperen hadde det bra som gjester hos den danske konsul. Først ble de bragt til Port Mahon og videre til Marseille. Derfra gikk turen til København og så til hjembyen i Trøndelag. Etter hjemkomsten tok Niels styrmannseksamen og giftet seg, men han døde bare 33 år gammel; kanskje på grunn av senvirkninger av slavetiden. I følge leksikon gjorde den franske okkupasjonen av Algeriet slutt på slavehandelen med hvite slaver omkring 1830, men den fortsatte i mindre målestokk. En sjømann, Knut Holen, fra Fræna i Romsdal kom hjem i 1894 etter seks år som algirsk slave. Han giftet seg, fikk fire barn, men døde da barna var små. At jeg vet dette skyldes at hans enke, som jeg kjente, ble min farfars 2. kone i 1909.